

سوهر و وردی ش هیدی ه قیق ت . . ئوردان ع بدو ا

لله و لله رخنه ئو م لددگیرت که من زیاتر گرنگی به فکر و فلسفه و فایله سوف و بیرم ندانی جهان ددم و که متر باسی ئوانه لای خمان دکم، ل راستیدا ناسینی فیکر و فلسفه فای جیهانیش به خونداری کورد به تایبته تی نه وای نو، کارکی باش و خراپ نیی. به هرحا ئمجار یان پمخش باسی فایله سوف و عارفکی گوری کورد بکم که ئویش شه ها ب دین سوهر و وردی. ئم زانا مزنه کاریگری گوری به سر فیکری جیهان و هه ی، به تایبته تی لایه نی تسوف و غیرفانیی و، داهنانی گوری کردوو، به نام ل هه مووی ناخشته ئم فایله سوف و عاریف مزنه به فرمانی سه اح دینی ئیوبی د کوژرت.

به داخ و کوژرانی سوهر و وردی و توند ووی ل دزایه تییکردنی شیعه مزنه به کان ل ناوچه که، به دوو خای خراپی سردد می فرمانه وایی ئم سارکرد کورد داد نرت.

دیار ئم پیاو مزنه ی خره بات نک ت نه لای جیهانی ئیسلامی، به کو ل خراوا و ت واوی جیهاندا مایه گرنگی پدان، به تایبته تی به چونه کانی ل باری «مرق» و. ل هه مانکا تیشدا شه وازی مردنه که شی، هه ندی تر سرنجی خوند رانی راکه شاو و ئویش و کو سوکرات، به شه هیدی رگی فیکر و فلسفه داد نرت.

هیچ فایله سوف و زانایه کی خره بات هه ندی سوهر و وردی کاریگری گوری ل بواری فیکرو م عریفدا به جنه هه شتوو، گرنگیه که ی ل و دایه ل و سردد مدا که سوهر و وردی باسی که م که با به تی گرنگی کردوو که چ ل لایه ن زانایانی ئایینی و خه کی عوام و دسه ا تدارانه و، به حرام دانراو. هه ر ل سار وتنی هه قیق تیش ئم که فایله سوف گیانی د که ت قوربانی.

لله دا هه و ددم ل رگی دوو وتار و باسی ئم که فایله سوف بکم، ل به شی ی که مدا زیاتر باسی بنه ما فکریه کانی دکم، ل به شی دوو میشدا زیاتر باسی ژیانی شه خسی دکم، ئو و ش ل رگی باسکردنی رمانی «قل لند ر و قل» له نووسینی نووسری ئرانی «یه حیا یه سربیه» که کاک ئازاد به رزنجی ل فارسیی و و ریگ او و ت سار کوردی، ئم رمانه زیاتر باسی ژیانی شه خسی د که ت، زر به جوانی و ستگ کانی ژیانی سوهر و وردی باسکردوو.

به و هیوایی ئم وتاری ئم ش که م که زانیاری به خوند رانی کورد

مندایکی زیرک و بتوانا

سوهـرـوـردی ناوی تـواوـتی یـحـیا حـبـش ئـمـیرک سوهـرـوـردیی لـ ساـی 1154 ز لـ سوهـرـوـرد لـ هـرـمـی زـنـجـانی ئـرـان لـ دایکـبوو، لـ ساـی 1191 ز لـ فـرمانی سـاـحـهـدینی ئـیوبی سزای مردنی بـسـردا دـسـپـنـرـت، ئـمـش لـ پـاش دادگـایـکردنی لـلایـن کـمـمـک لـ زانایانی ئایینی کـ تـمـتی کافری و دـرچوون لـ ئایینی ئیسلامی بـ هـدـبـستن.

پاشان دـخـرـتـ زیندانـو بـ ماوـی هـفـتـیـک نان و ناوی نادـنـ ئیدی بـو هـیـو گیان لـدـستـدات و دـبـتـ قوربانـی دـستی و دواکـوتووی.

دواتر زانایانی ئایینی دـیان ئاو ناخواتـو و باوـ ناکـن و دـنـ پـدـچـت زاهیر شا کوـی سـاـحـهـدینی ئـیوبی کـ والی حـلـب بوو، شاردبـتـیـو، چونکـ ئـو هاوـی سوهـرـوـردی بوو، نـیدـویست سزای بدات، بـیـ دـچـن لـ قـاـکـ جـستـ بـ گیانـکـی دـردـهـنـن و بـدیـار چاوی خـکـو لـ سـدارـی دـن.

سوهـرـوـردی، حـبـشی باوکی دـیـخـاتـ حوجـری مزگـوتـو، بـمـام هـر زوو زیرکـی و بتوانایی ئـمـ منداـنـ دـردـکـوت، حـزی خوـنـدن تـیدا رـژ لـ دواـی رـژ زیاتر و زیاتر دـبـت، هـرـبـی لـ تـمـنی 10 ساـیدا باوکی دـیـنـرـت بـ شاری مـراغـ و لـوـنـدر لـسـر دـستی شـخ مـجدین جیلی فـری قورئان و حـدیس دـبـت و یاساکانی نـحو و سـرف فـر دـبـت، ئـمـش دـبـتـ سـرـتـایـک و کلـیلـک بـ کردنـوـی دـرگای مـعـریفـت بـ ئـمـ منداـنـ 10 ساـیـ.

دواـی ئـوـش زانا و بیرمـندی ئیسلامی شـخ فـخـر دینی ماردینی دـبـنـت، لـسـر دـستی ئـویش فـری زانست و فیکر و فـلسـفـ دـبـت و دـرگای هـزی فـلسـفی بـ دـکاـتـو.

کاروانی خوـنـدن و زانست و فـریـوونی لـرـو بـتـواوـتی دـسـتـپـدـکات و دـچـتـ ئـسـفـهان و حـلـب و دیمـشـق و تـواوـی وـاتانی خـرهـمات دـگـگـت و تا دواجار لـ شاری حـلـب لـ باکووری سوریادا دـگیرسـتـو.

لـرـش بـ فیتی کـمـمـک زانای کـنـد، تـمـتی دـرچوون لـ ئاین و کافری بـ دـردـکـن و بـ کوشتی دـن.

ئاسـی گشتی فیکری سوهـرـوـردی

دـتوانین بـین سوهـرـوـردی لـ یـک کاتدا عاریف و فـیـلـسوفـکی بـتوانا بوو، لـ ژیانیدا خـی بـ کـمـمـک با بـتی گـرـگـو سـرقا

کردوو، لپېش هـ مووشيانو مـسـلـی ماد، بوون، جـستـ، وـنـ، زـمـن، جوو و گـانـکاری، زانستی دـروون شیکاری، هـروـها باسی مـسـلـی دـناودـنـکردنی جـستـ و رـحـی کردوو و گـرنـگی زـری بـ ناخ و جـسـتـی مـرـقـ داو.

لـ بـواری میتافیزیکشدا گـرنـگی بـ مـسـلـی «تاک و کـ» داو. لـ کـتـایـی ژیانیشدا، قـسـی تـایـبـتی هــوـ لـبارـی دوایین پـغـمـبـرـو «خاتم الانبیاء» کـ ئـمـش تووشی کـشـی گـوـری کرد و نـیارانی زـر بـ خـرای لـ دژ بـکاریانـهـنا.

هـروـها گـرنـگی زـری بـ فیکر و فـلـسـفـی پـشـخـی داو بـتـایـبـتی ئـفـلاتون و ئـرـستـ و تـواوی فـیـلـسووفانی یـنـانی کـن.

سـوهرـوـردی پـی و ابوو کـ فیکری ئایینی و دنیایی هاوسـنـگ بوون، لـهـمان کاتیشدا یـکـم زانا و بیرمـندی ئیسلامیـ کـ پاش ئـوـی ئیمام غـزالی بـتـواوـتی عـقـ و فـلـسـفـی حـرام کرد و داوایکرد کـس توخنی فـلـسـفـی نـکـوت، بـمـام سـوهرـوـردی دژ دـوـستـتـو و دووبارـ گـرنـگی بـ فیکر و فـلـسـفـی دایـو. لـ هـمووشی گـرنـگـتر سـوهرـوـردی پـی و ابوو راستـ عـقـ گـرنـگ، بـمـام هـموو شتـکـیش نیـ و نابـتـتـها پـشت بـ عـقـ و ناخی خـمان بـستین، بـکو دـبـت هـویش بـدین خـمان فـری شتی نوـ بـکـین، ئـوـش لـ رـگـی خوـنـدـنـو و دـستمان دـکـوت، هـر ئـمـش وای لـکرد هـم «فیکری باطنی» ئـفلاتونی قبو بـت، هـمیش فیکری مـشائیی «عـقـا نیـت» یـرـستـی قبو بـت.

لـهـمووشی گـرنـگـتر ئـو تـسـوف و فـلـسـفـی تـکـ بـیـک کرد و لـمـشدا حکمـتی ئیشراقی لـ بـرهـمـهـنا، کـ یـکـکـ لـ داهـنـانـ گـوـرـکـانی بواری تـسـوف لـ مـژودا. ئـو زیاتر جـختی لـ «نور - رووناکـی» ناخی مـرـقـ دـکردـو، ئـو رووناکیی کـ دـبـتـ رـشـنـکـرـو و جـستـ و رـحـی مـرـق.

حکمتی ئیشراق

زـرجار سـوهرـوـردی بـ «شـخی ئیشراق» ناوی دـبـن، ئیشراق بـ مانا فیکر یـکـی زیاتر دـچـتـ قـاـبی تـسـوف و عـیـرفـانیـو، جـگـ لـوـش تـواوی بـچوونـکـانی لـبارـی ئیشراقـو لـ کـتـبی «حکمة الاشراق» بـ روونی باسکردوو، کـ یـکـکـیش لـ کـتـبـ گـرنـگ و پـ بـایـخـکـانی و لـم کـتـبـیدا تـواوی فیکرو بـچوونـکـانی باسکردوو، ئـمـش زیاتر پـشت بـم کـتـبـ دـبـستین.

نوور - رووناکـی

سـوهرـوـردی باوـی تـواوی بـ ئیشراق یان مـسـلـی «نور-

رووناکیی» ناخی مرځ هـ ټو، هـ ر ئـمـش دـټـټـ کرکی سـرکی فیکر و فـلسـفـی.

حیکمـتی ئیشراق ئاماژـیـ بـ ئـو رووناکیـیـ کی کـ لـ ناخی نـفسـ مردووـکانـدا هـیـ و لـ رـگـیـ ئـو رووناکیـیـ شـو ناخی مرځ رـشن دـټـټـو و دوا جاریش دـگـاتـ دوا یین لوو تکی رـشـنایـ یان نوری با،، ئـوکـاتـی کـ مرځ لـ رـگـیـ تـټـامانی رـحی و فـربوون و لـکـټـټـینـو و دـگـاتـ ئاستی کامـبوون و تـواوی جـستـ و ناخی بـو رووناکیـیـو رـشـندـټـو. ئـمـش حـا تـکی تـایـبـتـ لـ عیرفانی خـرهـټـا تـیدا هـیـ و هـرکـس و ئایینـک، ناوکی لـم ئاستـ یان قـناغـ ناو کـ مرځ پـی دـگـات، بـټـام سوهـر وـردی بـ «ئیشراق» و سفی کردوو، لـلای ئـو، ئـوانـی بـم قـناغـ دـگـن زـر دـگـمـن. جـگـی ئاماژـیـ لـ ئایینـکانی زـردـشتی و بـودایی و هیندـسیـکانیش، باسی ئـم ئاستی مرځ دـکن و بـ دوا یین حیکمـت و تـگـیشتنی مرځی دادـنـ، لای بودیـکان حـا تـی نیرفانی پـیدـن و هیندـسیـکان «سامادیی» پـدـن، کـ مانای گـیشتنـ بـ دوا یین قـناغی عیرفانی و بـهای با. ئـمـش یـکـکی تر لـ کاریگـریـکانی هزر و فیکری خـرهـټـا تـی بـسـر سوهـر وـردیـو.

رووناکی و تاریکی

سوهـر وـردی پـی و ابوو کـ رووناکی سـرچاوی سـرکی هـموو بوون و مـعریفـیـکـ و لـ هـمان کاتیشدا ئـسی هـموو شـټـکـ. ئـمـش بـ جـدـلیـتی « رووناکی و تاریکی» دـټـټـو، هـرئـمـش دـټـټـ کرکی سـرکی بیرکردنـو و نووسین و تـټـامانـکانی.

عـقـی نـمر و رووناکی

سوهـر وـردی قـسی لـ باری عـقـی نـمر و رووناکیـو کردوو، ئـو پـی و ابوو کـ مـشـخـی ئاگری هـقیقـت کاتـک لـ ناخی مرځ کـدا دادـگیرسـت، کـ ئیتر بـ تـواوـتی گـیشتـټـ لوو و کـمایـخی، ئـمـش تـنها لـ دـستـټـټـکی کـمی زانـا و عاریفـکانـدا دـردـکـوت، کـ پـغـمـبری ئیسلام بـم حـا تـ گـیشتوو.

عـقـی سوور

چـمـکی تر کـ سوهـر وـردی دایهـنا « عـقـی سوور»، لـمـشدا مـبـستی لـو عـقـیـ بـ پـیوـندی بـ مـټـو و هـیـ و لـ رووداو مـټوویـکانـدا گـشـ دـکات، پـشی وایـ کـ رـنگی « سوور» لـ دـرـنجامی تـکـټـا و بوونی رـنگی رـش و سپی دروستبوو. ئـو عـقـی کـ مرځ هـیـتی، رـنگی سپی و نورانیـ، بـټـام کاتـک ئـم عـقـی دـکـوتـ ناو دـټـی تاریکی رـش و دـزـخی مـټو، ئـم عـقـی سپیـ

دښگڼت به عهقهکي سوور. ديار له مډا کډوتنه ژر کاريگرۍ فیکري ئه فلاتون، چونکې ئه و پي و ابوو مرقه دتواننه له ناخي خيدا به دواي وامي هه موو پرسيار کاندې بگڼت و دسټي دکهوت. جگي ئاماژي يې يکهک له کته به باش کانيشي به ناو نيشاني « عهقه سوور». له م کته به دا به تېواوتې شرقي ئه م چه مکي کردوو، که به يکهک له چه مک ته سوه و ف گرنگه کاني سوه و وردې داد نرت.

جسته

باب ته کي گرنگي تر که سوه و وردې قسي له بار و کردوو مه سله جسته يې، سوه و وردې پي و ابوو که جسته له دوو رگزي سره کي پکدهت « کرک و شوه» ئه م دوو رگزي زش جسته يې کي سروشتي دروست دکهن، ئه م دووانه ش له ماد و جسته يې فخرخواز دروست دبهت. پيشي و ابوو که جسته هه موو ئوانه دگرته و که هسټي پده کي، ئه و شي له رگي هسته و رکانه و هسټي پناکي، لاي ئه و گرنگ نه بوون.

هر له هه مانکاتيشدا ئه و پي و ابوو ئه و ونډي که ئه م له بارې شته که و ديبيني نه و ته نه شته که يې، ئه و به ونډي جسته يې ناوي دبهت. هر به يې لاي ئه و جسته له کرک و شوه پکهاتوو، ئه مانه ش گوزارشت له فیکري هيو لي و فیکري فخرخوازي دکهت و. «هيوالي چه مکي ئه رسته يې به پناسه کردني شته که، که زياتر ماناي شوه يان مده دگي نهت، به يکهکش له چه مک گرنگه کاني فیکر و فله سفي ئه رسته داد نرت». له مډا زياتر سوه و وردې کډوتنه ژر کاريگرۍ فیکري ئه رسته و.

بينيني شته کان

له بارې هسټي بينيني شته کانيشه و سوه و وردې خاوي نه تي خي تي، ئه و پي و ابوو بينين روونا کي که له چاو و د رجهت، ونډي که یش نيي که له چاو و که شرا بهت، کاته که مرقه شته کي دکه دبينهت، له ناخيدا که ئه و ناوي له ناو « نه فسي ناطق، نه فسي بگ» به چووني پشه ختي خي له بارې ئه و شته و ه يې. هر به يې دته: «ئو شته که ئه م له جيهاني دکه کي ديبيني، جياواز له و بينيني که له ناخماندا ديبيني، چونکه هر يکه يان جيهاني تايبهت به خي يان ه يې. ئه و ي که ئه م له جيهاني دکه و ديبيني، گوزارشت له شکه ي دکه کي شته کان دکات، به م ئه و ي تريان له رگي په يو نديکردن به ره و د ستمان دکه و ته.

جوو و گڼ انکاري

سوه و وردې يکه که له و فله سوه دگم نانې خه ره اته و جيهاني

ئىسلامى كى باسى جوو و گگ انكاريى كردوو، كى ئىم دوو پرسش بى دوو پرسى گرنگى فيكر و فلسف داد نرئت و زركم كس قسى لبار و كردوو. سوهرو وردى پى واى گگ نى و نى سى شت ك كاتك بى و نى يى كى تى سى رى، كار كى گوزارشت ل رى حى بى رگريى ئو و شت دكات، هروها پى وابوو كاتك رى گزى دكگ نى بى رى گزى كى تر، دى بى ئو رى گزى لى بى مادا قابىليى تى گگ انكاريى تدا بى.

زى نىستى دى روى ناسى

خا كى گرنگى تر كى سوهرو وردى كارى لى سى رى كردوو و لى چاو زانا و فىل سوفانى تى خى رى تى پى شى نى بوو، قسى كردن بوو لى بارى دى روون و ناخى مرف كى پاشتر بى زانستى دى روى ناسى دى ناسرئ. ئو لىم بوار دا كى م كى شىكارى زى وردى هى. لى بارى ناسىنى ناسنامى مرف و، سوهرو وردى دى نى: «مرف ناتوانى ناسنامى خى ئاشكرا بى كات لى رى گى بى هاى با و و نى و، چونك هىچ كام لى دووانى جا گشتى بن يان تاك بن، يان باب تى بن يان دى رى كى، لى ناسنامى مرف و دوورن و نامن پى و ناشىن سى رى وىژدان يان (من) مرف».

ئىم ش بى تى واو تى لى كى (كتاب التلوحيات) ئىم باس دى روى ناسى كردوو. لىم بارى و دى نى: «من كاتك سى رى خىم دى كى، تى نها بوونى خالىس و خى پى رستى خىم دى بىم».

ئو پى شى واى مرف كاتك دى توانى بى تى واو تى ناخى خى بى نى، تى نها لى رى گى چاودى رى كردن و كى نترى كردنى حى و هى و سى كانى نى فسى و دى بى. پى شى واى كى نى فس شت كى توانى قسى كردنى هى و بگى، ئو و ش لى دى رى وى ئو و وى، گوزارشت لى بوونى كى پوخت و خودى تا بى تى دى كات.

هروك پى واى كى نى فسى ناتىق «بگى» خى لى فى خودا لى سى رى زى وى، نى فسى لى عى قى گشتى دروست دى بى و پى يو ندى كى سى رى خى لى گى بى شى كانى تى جى ستدا هى.

ئو پى لى كى باى هى لى ناو جى ستى مرف قدا و بى شى كانى تى جى ستش روى ناك دى كات و.

دىار لى بارى ناسىنى ناخى مرف و زى رى شتى تى وتو كى لى ردا تى نها ئامازمان بى هى ندى كى ان كرد.

زى نىدوو كردن وى فيكر و فلسف لى ناو جى ها نى ئىسلامىدا

بى كى لى خا هى گرنگى كانى سوهرو وردى ئو وى، كى دوو بارى فلسف وى گى اند و بى ناو فىكرى ئىسلامى، لى پاش ئو وى ئىمام

غزاله بټو او ټي فلسفې ځای ځام کړد و داوای له زانایانې
 نایینې کړد که ځایان له فلسفې به دوور بگرن، هیچ زانایانې کی
 ئیسلامی نه یو ټرا ځای له قرڼی فلسفې بدات، بهام سوهږ وږدی
 دښتی به که او که ځای ځو و نه گرت و بهر و بای فلسفې رښت، نه و
 دوو بار ځای به فلسفې و ځو ریکرد و به تایب ټي فلسفې ځای یې نانی
 له پش ه مووشیا نه و نه فلاتون و نه رست. نه مښ به به وای زږک له
 مژوونوسان به گړنگترین کاری سوهږ وږدی داد نرت، ه ږچ ند
 له بهر نه م کارشی بوو به قوربانې له لاین ه ږانې فیکری
 دواکه و تووی و ځو به غیلان و گله که م که ځای له کرا و له که تاییدا
 سزای م رگیان به سږدا سپاند.

ټکه کړدنې فلسفې و غیرفان

ځان کی جوان و داه ښږی تری سوهږ وږدی نه و یې که نه و فلسفې و
 غیرفانی ټکه به یې کتری کړد، راسته پښتر چاند ه و ټکی زږ
 درابوو له لاین فارابی و ئیبن سینا و فلسفې ئیشراقیان
 گه یان دیو ټاسټ کی باش، بهام که سیان نه و ئازای ټیې نه و یان
 نه بوو به ئاشکرا نه م کار به کن. و کو ژنه نووسږی ږه رښت ټینعام
 حیدور له پش کی کټی « حکمة الاشراق » دا د ټټ: کات که
 سوهږ وږدی هات، توانی گش به حکم ټي ئیشراق بدات، که نه م ش
 گله انکارید کی سروشتی بوو له بار ځای فلسفې و ټسوف. ه ږو ها نه و
 توانی په یې ووی د و چاوی باتنی، له گله په یې ووی ځو و ټټ وانین و
 ئیستدلال ټکه بکات، له م دوو وان ش « حکم ټي ئیشراق » دروست بکات.

داب شکر دنی مرقف به س به ش

سوهږ وږدی مرقف ځای به س ځای تایب و جیاواز له یې کتری
 داب شکر دوو که نه وانیش بریتین له :

1- مرقف ځای نه نی

2- مرقف نه فسانه

3- مرقف ځای ستی

په شیوای که په یو ندی نه وان نه م س ځای یان جیهان و کو
 په یو ندی نه وان س ځای که به س ځای کی تر و، ه ږ به یې ه موو نه و
 ه زانای که په یو ندیان به ځای مرقف و ه یې، ټنه بریتین له
 تارمایی و گوزارشت له په گډی به رزخی مرقف د کات» به رزخ چ مکه کی
 ناینی که زیاتر مانای نه و ق ناغ د گه یې نه له نه وان نه م دنیا
 و نه و دنیا، نه م ش زیاتر له ناو فیکری شیعه م زه به کاند ه یې».

کاریگړی فیکری یې نانی به تایب ټي نه فلاتون و نه رست

سوهږ وږدی به قس ځای ټواکه ځای غزاله نه کړد و له ژیانیدا ځای به

خوښندنو وای فېلسفې یې نانی کې نه وو سرقا کېد، بې تايېدې تی کارې کانی هېر دوو فېلېسوفې یې نانی ئې فلاتون و ئېرستې، سوودی زېریشې لې کارو بېر هېمې کانی ئېم دوو کسانو فېلېسووفې وېرگرتووې. ئې فلاتون کاریگېری گېوړې بېسېریدې و هېبوو بې تايېدې تی ئې وای پېیو نديې بې «رووناکی ناخې مرې فېلېسوفې» خېشی نکوې لېم کاریگېریدې نه کړدووې. هېروې کو ژنې نوو سېری عېرې بې نېنعام حیدورې-ش دېرستې: «راستې سوهرې وېردې بې یې کلایېکړدنو وای با بې تې فېلسفې فېلېکان زیاتر پېشتې بې ئایې تې کانی قورئانی پېرېز دې بېست، بېلېام لې هېمانکا تېشدا پېشتې بې وانې و هېوېستې ئې کادیمیې کانی ئې فلاتونېش دې بېست».

سوهرې وېردې پېشی وایوو کې ئې فلاتون ئیمامې حکمې تې و خا وای رووناکیې «نوورې»، هېر ئې ویش خا وای حکمې تی زې وقيې. لې بارې ئېرستې شوې، سوهرې وېردې پېیوایوو کې ئېرستې بې تې نها گوزارشت لې فېلسفې ناکات، چونکې فېلسفې مانای گېلېان و لېکېلېنې و بېدوای هېقیقېت دې گېلېنېت لې هېر شوېنکې بېت. بېلېام لې هېمان کا تشدا زېر هېگری کار و بېر هېمې کانی ئېرستې بوو، تې نانېت جارېکېش لې خېونیدا ئېرستې دې بېنېت و دېکې وېتې مشتومې لې گېلېیدا بې تايېدې تی لې بارې زانست و زېحمې تی لې تېگې یشتن لې، ئېرستې ش فېرمانې پېدېکات کې تېزې کانی ئې فلاتون بخوېنېتې و، چونکې پېیوایوو پېویستې مرېفې بې ناخې خې بگېلېتې و لې وېوې بېدوای وېلېامې پېرېسېارې کاندې بگېلېتې و پېشت بې زانستې ناخې بېستېت کې ئېمېش دې بېتې سېرچا وای درککړدنې مرېفې.

جگې لېم دووانېش زېر ستایشی فېلېسوفانې تری یې نانی کړدووې و پېیوایې کې زانستې «مېنتیق» سېرچا و سېررېکیې کې یې نانې و لې وېشوې خېر هېلېات فېری ئېم زانستې بووې. پېشی وایوو کې فېلېسوفې یې نانی هرمس باوکی هېموو حېکیمې کانې و ئې مبادو فلیس و فېساگېرېش، لې ئې فسانې مېزنې کانی حکمې تی جېهان.

کاریگېری فېلسفې ئېرانیې و زېردېشتې

خاکې تر کې زېر لې مېژوونوسان باسی لې وېدېکېن، ئې ویش کاریگېری فکیرو فېلسفې زېردېشتیې بېسېر سوهرې وېردیدې و، تې نانېت هېندکې سېرچا وې باس لې وې دېکېن کې بې ماوې یېک لای یېکېک لې موغې زېردېشتیې کان وانې عېرفانېیې تی خوېندووې. ئېمېش لې زېر فیکر و مېعریفې کاندې رېنگېدا وېتې و بې تايېدې تی ئې وای پېیو نديې بې مېسېلې «رووناکیې و تاریکیې، دې ناودې نکړدنې رېح و گې یشتن بې دوا بېن قې ناغې عېرفانېیېت کې ئېشراق».

هڪاري سزاداني و کوشتنی

لـباري هڪاري سزادن و پاشان دـرکردنی فـرمانی کوشتنی لـلایـن سولـتان سـلـا حـدینـی ئـیـوبـی، کـمـمـمـمـک قـسـوبـاسـی جـیا وـاز هـیـی. هـڪـارـی سـرـرـکـی دـگـگـگـگـتـو و بـ بـچـوونـ تـایـبـتـیـی فـیکـریـی و فـلـسـفـیـیـکـانی سـوهرـر و رـدیـی، لـوکـا تـدا ئـو بـچـونا نـی ئـو بـبـوونـ مـایـی بـزارـیـی لای زـربـای پـیا وانی ئـایـنی، ئـو شـتا نـی کـ ئـو بـاسـی لـو دـکرد، شـتـکـی نـامـ بوو بـ کـمـمـی ئـوکـا تـ، ئـم سـرـچـیـی فـیکـریـا نـش بوونـ هـی دـروستـکردنی بـرـیـکـی گـورـی دـوژمنـکاری بـی کـ زـانـایـانی ئـایـنی پـشـشـویـان دـکرد.

هـڪـارـکـی تـریش دـگـگـگـگـتـو و بـ رـق و کـینـ و ئـرـی پـبـردن کـ وـکو پـیرـمـردی نـمـر ناوی لـناون «خـی بـغـیلان» ئـمانـ رقیان لـ سـوهرـر و رـدیـی دـبـو، چـونـکـ کـسـکـی بـتـوانـا و بـلیمـت بوو، هـوادارـکـی باشـی هـبوو، بـتـایـبـتی لـناو گـنـجانـدا، هـروـها لـلای فـرمانـنـواکانیش خـشـویست بوو، بـنـموونـ زـاهیر شای کوـی سـلـا حـدینـی ئـیـوبـی زـرـرـزی دـگـرت و ئـوی بـ مـامـستا و پـیاوـکـی بـلیمـت و زـیرک دادـنا، ئـمـش بـ دـی ئـو کـمـمـمـم زانـا ئـایـنیانـن بـبوو، کـ دـیانویست تـنها خـیان لـ کـشـکی پادشا بن و خـیـکـی تر نـیـت.

لـایـنـکـی تر پـیـوـندی بـ سیاسـتی ئـوکـا تی دـو و تی ئـیـوبـی و هـبوو، لـوکـا تـدا سـلـا حـدینـی ئـیـوبـی لـ جـنگـکـی گـورـی ناوـخیـی و دـرـکـیدا بوو، لـ ناوـخـدا دژی هـموو شیـعـ مـزـهـبـکـانی خـرـهـتـات دـجـنگـا، لـ دـرـو و شـدژی دـو و تـ مـسـیحـیـی ئـو رـوپـیـیـکان و روو بـووی هـرشـی «خـاچـرست!» ان بـو. شاری حـلـبـیش شارـکـی سـرـسنوور بوو، سـلـا حـدینـی ئـیـوبـیش نـیدـویست زانـا و پـیاوـ ئـایـنیـکـانی لـ توو بـبـت، دـیویست ئـوان پـشـتـگیری تـواوی بـکـن بـ ئـم جـنگـ نـبـوانـی لـ دژی شیـعـ مـزـهـبـکـان و خـاچـرستـکان لـ ئارادابوو.

بـمـام لـگـگـ هـموو ئـمانـشـدا فـرمانـی کوشتنی، کارـکـی خـراپ بوو زـرـری گـورـی لـ فـیکـر و فـلـسـفـی ئـیـسلامی داو، جـگـ لـو شـخـا کـی ناشرین و قـزـونی بـ ساـانی فـرمانـنـوایی سـلـا حـدینـی ئـیـوبـی دـروستـکردوو.

کتـب و بـرـهـمـکـانی

سـوهرـر و رـدیـی لـپاش خـی کـمـمـمـک بـرـهـمـی فـیکـری و ئـدـبی گـورـی بـجـهـشتوو، نـزیکـی 50 کـتـب و دـستـنوی لـدوای خـی بـجـهـشتوو، بـ هـردوو زمانـی فارسی و عـرـبی نوو سیویـتی. بـداخـو هـیج دـستـنویـکـی بـ زمانـی کوردی نیی، ئـم لـکـا تـکـدایـ زـربـی

سەرچاوەکان بـ تایبەتی فارسییەکان باس لـ کوردبوونی ئـم فـیلەسوفـە دـکـن.

بـگشتی بـرهەمـکانی باس لـ عیرفان و تـسـوف و فیکر دـکـن، بـ تایبەتی دوایین بـرهەمـکانی لـ پـشـهـش هـمووشیانـو «حیکمـتی ئیشراق» ، بـ یـکـک لـ کـتـبـهـ بـهـهـزـکانی دادـنـرت، هـرچـهـند خـی داوایکردوو ئـم کـتـبـهـ بـ دـستـبـز بـت و کـسـیک کـتـبـهـکانی پـشـتری نـخـوـند بـتـو، ئـم کـتـبـهـش بـخـوـند بـتـو لـی تـناگات، یان لـ مانای کـتـبـهـکـ تـناگات.

دـرئـهـ نـجـام

بـدـنـیایـو ئـمـمـ لـ جیهاندا گرنگی زـر بـ فیکرو فـیلـسـوفـی ئـم کـمـ فـیلـسـوفـە دـدرت و خـشـبـخـتـانـش لـ ناو کـمـمـی کوردـوارییدا بـ تایبەتی لـ باشووری کوردستاندا، خـمـکانـکی زـر خـیان بـ فیکر و فـیلـسـوفـی سـوهرـو و رـدیـو سـرـقـا کـردوو، بـدوای کـتـبـ و بـرهەمـکانیدا دـگـگـن، ئـمـش گوزارشت لـ راستیی و دروستی بـچوونـکانی سـوهرـو و رـدی دـکـات، چـونـکـ ئـمـمـ کـس جـلـادـکان، یان ئـو زانا ئاینیانـی کـ دـژی دـو و ستانـو و پیلانیان لـ دژی دـگـگـا ناسـت و مـژوو ناوی ئـوانـی تـمار نـکردوو، تاکـ ناو کـ هـشتا بـ رووناکی و نـمری ماوـتـو، سـوهرـو و رـدی عاریف و فـیلـسـوفـە. لـهـمان کاتیشدا هیوادارم ئـزمـوونی سزادان و کوشتنی سـوهرـو و رـدی بـتـ ئـزمـوونـکی باش بـ دـسـمـاتی کوردیی بـتـو و ئـو هـمـمـی سـمـا حـدینی ئـیوی دووبارـ نـکـنـو، چـونـکـ هـیچ کـاتـک دـسـمـا تداران چـند بـهـهـزیشـن ناتوانن ئازادی خـمـکی بـ تایبەتی نووسـران لـ ناوبـرن و نووسین و بـرهەمـم فیکرییـکانیان بسووتـن، چـونـکـ فیکر تاکـ شتـ کـاتـک چـو سـر کاغـز، هـیچ دـسـمـا تـک ناتوانـت بـسـمـتـو.

دیـار قـسـکردن لـ بارـی عاریف و فـیلـسـوفـکی مـزنی وـکو سـوهرـو و رـدی زـری دـوت، من تـهـها لـرـگـی ئـم وتارـو دـمـویست تیشکـک بـخـمـ سـر فیکرو فـیلـسـوفـی ئـم کـم فـیلـسـوفـە مـزنی کورد و خـرهـمـات و جیهان، بـو هیـوایـی خـوـندـرانی کورد، بـرچاوە و وونییـکی باشیان هـبـت لـ بارـی ئـم فـیلـسـوف و عاریفـە گـورـیـو.

سەرچاوەکان :

- 1-شهاب الدین السهروردي. حکمة الاشراق. مراجعة و تقديم: إنعام حیدورة. دار المعارف الحکیمه. 2010
- 2-المنطق الإشرافي عند شهاب الدین السهروردي، محمود محمد علي. دار

مصر العربية للنشر و التوزيع. 1999
3-محمود محمد علي. السهروردي المقتول.. رائد المنطق الإشراقي.

www.almothaqaf.com

4- یحیا سربیی. قەڵەندەر و قەڵە. وەرگەرانی لێ فارسیی و :
ئازاد بەرزنجی. ناوێندی غەزەلنەوس بە چاپ و بەاوکردن و. 2021